

**Magyar és román vonatkozású anyagok az 1990 utáni
titkosítás alól feloldott amerikai kormányzati
dokumentumokban**

Image of Hungary and Romania in US Government
Documents Declassified after 1990

BARABÁS T. JÁNOS

KKI-elemzések

A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszeri kiadványa

Kiadó:

Külügyi és Külgazdasági Intézet

Lektorálta:

Németh Ferenc

Szöveggondozás:

T-Kontakt Kft.

Tördelés:

Lévárt Tamás

A kiadó elérhetősége:

H-1016 Budapest, Bérc utca 13-15.

Tel.: + 36 1 279-5700

E-mail: info@ifat.hu

<http://kki.hu>

Jelen elemzés és annak következtetései kizárólag a szerzők magánvéleményét tükrözik és nem tekinthetők a Külügyi és Külgazdasági Intézet, a Külgazdasági és Külügyminisztérium, illetve Magyarország Kormánya álláspontjának.

© Barabás T. János, 2022.

© Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2022.

ISSN 2416-0148

<https://doi.org/10.47683/KKIElemzesek.KE-2022.18>

Összefoglalás: Elemzésemben az Amerikai Egyesült Államok kormányzatának titkosítás alól feloldott dokumentumai alapján vizsgálom az 1990 utáni magyar–román kapcsolatokat. A CIA és a State Department táviratoknak elsősorban biztonságpolitikai szempontjai vannak, és az orosz befolyás blokkolását tekintik célnak a régióban. Az országainkról kialakult képbe csak részben nyújtanak betekintést, de annyi kiderül, hogy az megfelel a nyilvánosságban is megjelent információknak. Bár a két ország médiája gyakran ősellenségnek állít be minket, a vizsgált iratok inkább azt mutatják, hogy Románia regionális összefüggésekben viszonyul hozzánk, és egyfajta fóbiaszerű bekerítettségerzés, felnagyított veszélyérzet alapján ítéel meg minket. Az egymásról alkotott politikai véleményeket inkább a sajátos történelemszemléletek táplálják, és nem gazdasági-pragmatikus szempontok. Bár a kapcsolataink javulását országaink belső reformjai segítenék, ehhez mentalitásváltás is szükséges.

Kulcsszavak: Románia, Magyarország, USA, Oroszország, CIA

Abstract: *The analysis examines Hungarian-Romanian relations after 1990 on the basis of documents declassified by the United States government. The CIA and State Department telegrams have primarily security policy considerations and aim to block Russian influence in our region. We get only a partial insight into the image of our countries, but it turns out that this corresponds to the information that has appeared in the public. Although the media of the two countries often portray us as enemies, the documents examined tend to indicate that Romania treats us in a regional context and judges us on the basis of a sense of sieged-surroundedness and exaggerated danger-perception. Our political views on each other are fueled mostly by specific views of history and not by economic-pragmatic reasons. Although the improvement of our relations would be helped by the internal reforms of our countries, this also requires a change of mentality of the political class.*

Keywords: Romania, Hungary, USA, Russia, CIA

BEVEZETÉS

Elemzésemben az 1990 után létrejött, mintegy 37 amerikai kormányzati dokumentumot vizsgálom, amelyekben Románia és Magyarország egyszerre szerepel, és amelyek többnyire a Központi Hírszerző Ügynökség (*Central Intelligence Agency, CIA*), kisebb részt az Egyesült Államok Külügyminisztériuma (US Department of State) titkosítás alól feloldott és nyilvánossá tett anyagaiban található a CIA honlapján, illetve a Wilson Központ ([Woodrow Wilson Center](#)) internetes portálján. Témaválasztásomat az befolyásolta, hogy közelmúltunk ezen forrásai alig ismeretek, és hogy külpolitikai elemzőként fő területem Románia.

Az amerikai és [NATO-sztenderdek](#) a hivatalos iratok öt titkosítási szintjét nevezik meg: nyilvános (public), korlátozott (restricted), bizalmas (confidential), titkos (secret), szigorúan titkos (top secret). A szigorúan titkos és titkos minősítést legalább húsz, illetve tizenkét év után lehet esetlegesen és részlegesen feloldani. Ezért sem tudunk még hozzáférni 2012/2010 utáni ilyen minősítésű forrásokhoz – csak a bizalmas és az annál lejjebb lévő titkosítású anyagok szerepelnek az elérhető adatbázisokban ezen dátumok után. A vizsgált dokumentumok többnyire nagykövetségi bizalmas, titkos, vagy szigorúan titkos anyagok, amelyek átlagban 3-6 oldalnyiak, többségük politikai-biztonságpolitikai összefoglaló, kisebbik részük gazdasági és egyéb témakörbe tartozik. A közölt anyagok szövegének egy része ki van takarva, vagyis nem olvasható. A titkos és a szigorúan titkos dokumentumok nem csupán hírt és magyarázatot tartalmaznak, hanem értékelést is, többnyire érzékeny témákat érintenek, valamint a szigorúan titkos anyagokban gyakran a hírforrás (pl. helyi politikus, kormánytag) is meg van nevezve.

A [CIA](#) a legfontosabb amerikai hírszerző ügynökség, nem szorul különösebb bemutatásra, legális ügynökei diplomáciai fedéssel dolgoznak. A [Woodrow Wilson Center](#) (Wilson Központ) az Amerikai Egyesült Államok kormánya által támogatott washingtoni think tank és archívum, itt olyan anyagokat találtam Magyarországra és Romániára nézve, amelyek a CIA honlapján nem lelhetők fel. A Wilson Centernek összesen mintegy [379 magyar vonatkozású dokumentuma](#) van az 1930–2012 közötti időintervallumban. Az 1990 előtti magyar anyagok többsége a magyar kommunista vezetőség ügyeiről szól, a legnagyobb témakör 1956, a Mindszenty ügy és Kádár külpolitikája. [Romániát](#) 1944 és 2021 között mintegy 359 dokumentum említi, többségük Ceaușescu vélt különutas politikáját vizsgálja.

A Wilson Center forrásai között szerepelnek orosz és amerikai archívumok is:

- A CIA által a kormánynak készített, szigorúan titkos minősítésű napi hírösszefoglalók (national intelligence daily), amelyek rövid elemzéseket, kommenteket is tartalmaznak
- Orosz Állami Archívum eredeti fénymásolatai
- A Gorbacsov Alapítvány Archívuma / Bill Clinton Elnöki Könyvtár és Múzeum
- Mitrokhin Archívum (nagyreszt az Egyesült Királyságban van).

Elemzésemben röviden ismertetem a fent említett 37 dokumentumot, majd választ keresek arra, milyen témakörökben voltak fontosak az USA-nak, milyen hatásminték tapasztalhatók az USA politikájában, valamint hogyan változott megítélésünk, képünk 1990 után. Természetesen a 37 dokumentum nem elég ahhoz, hogy tudományos igényű, pontos képet kapjunk, de trendeket felvázolhatunk, jellegzetes politikai helyzeteket megnevezhetünk egy elemzés szintjén.

A WILSON CENTER 1990 UTÁNI ROMÁN ÉS MAGYAR VONATKOZÁSÚ ANYAGAI

1. [National Intelligence Daily, 1990. 01. 17.](#)

A CIA napi jelentés a két állam piacgazdasági nyitásának nehézségeit említi. A közlő (1990. májusi) magyarországi választással kapcsolatban kifejti, hogy az a „Varsói Paktum státuszának megváltozását eredményezheti”. A hír-összefoglaló végén elemzés van, amely szerint Gorbacsov elnöknek 1990 lesz a legnehezebb éve, a kommunista tábor etnikai kérdései kiéleződnek, erősödik a Szovjetunió belüli a belpolitikai feszültség.

2. [Beszámoló a német kérdésről a szovjet legfelsőbb vezetés ülésén, 1990. 01. 26.](#)

A dokumentum témája a német egyesülésről szóló titkos szovjet kormányzati tanácskozás. Forrás a Gorbacsov Alapítvány Archívuma. Az idézett szovjet vezetői vélemények szerint a fő kérdés a biztonsági helyzet romlásának megakadályozása leginkább Németországban és Lengyelországban – Magyarország és Románia csak mellékesen kerülnek említésre. Az NSZK-kormány a legmegbízhatóbb partner a nemzetközi politikai zűrzavarban Gorbacsov szerint.

3. [A Szovjet Kommunista Párt Politbürojának ülése, 1990. 04. 05.](#)

Az 1993-ban publikált, Orosz Állami Archívumban őrzött eredeti fénymásolt dokumentum a szovjet külpolitikáról, a kommunista pártok tévesztéséről szól, de keveset ír a bizonytalan romániai és magyarországi kilátásokról.

4. [National Intelligence Daily, 1990. 06. 25.](#)

A CIA napi jelentés többek között beszámol a volt kommunista országok atomerőmű-programjairól. A jelentés végén lévő elemzés szerint Kelet-Európa még hosszú ideig függő lesz az orosz energia- és nyersanyag behozataltól. Rövid távon csak a kőolajellátást lehetne alternatív, főleg arab forrásból biztosítani – jóval drágábban. Az atomerőmű-építés terén a jelentés javasolja a nyugati cégek magas árainak csökkentését.

5. [National Intelligence Daily, 1990. 06. 28.](#)

A román közvélemény hevesen reagált „a moldovai nacionalizmusra”; függetlenségpárti tüntetések vannak Chisinauban. Magyarország egy megújult regionális szerveződés (a későbbi Közép-európai Kezdeményezés), a „Pentagonálé” tagja Ausztriával, Jugoszláviával, Olaszországgal, Csehszlovákiával együtt.

6. [National Intelligence Daily, 1990. 10. 02.](#)

A magyarországi önkormányzati választásokon alacsony volt a részvétel, ami az ellenzéknek, vagyis a szocialistáknak kedvez. Radikális moldovai román nacionalisták a Romániával való egyesülést követelik, Oroszország egyelőre nem avatkozik be ebbe a témába.

7. [National Intelligence Daily, 1991. 07. 25.](#)
Magyarország és Románia a szerb közelmúlt történetének ismertető leírásában szerepelnek mint a szerb nacionalista veszélynek kitett államok.
8. [A dél-koreai utasszállító-repülő 1983-as pusztulása, 1992. 01. 07.](#)
Az Orosz Állami Archívum dokumentuma szerint országinkat az USA tájékoztatta az ügy fejleményeiről.
9. [Helmut Kohl kancellár országaink NATO-tagfelvételét sürgeti az USA-tól, 1994. 10. 10.](#)
A berlini USA nagykövetség táviratában Richard Holbrooke külügyminiszter-helyettes beszámol a Kohl kancellárral való megbeszéléséről. A német fél kéri az USA-t, hogy az USA tegyen többet országaink NATO- és EU-integrációjáért. A távirat eredetije a Clinton Elnöki Könyvtár és Múzeumban található.
10. [Holbrooke külügyminiszter-helyettes megbeszélése Ion Iliescu elnökkel, 1995. 03. 02.](#)
A Clinton Könyvtár és Múzeum archívumában található a bukaresti USA nagykövetségi távirat. Ion Iliescu elnök pozitívnak minősítette a magyar kormányzattal való megbeszéléseit. Szerinte a két állam történelme, kultúrája összefonódott, a problémákat a magyar nyugati diaszpóra gerjeszti, de a feszültségek mesterségesek. A román fél szerint az erdélyi magyarság kérdése nem európai fontosságú, inkább lokális téma. A magyarok harmada, és a románoknak is több mint harmada él külföldön, utóbbiak mégsem jelentenek biztonsági problémát senkinek. A „nacionalista magyar politikusok politikája a náciizmusra emlékeztet”. A Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ) autonómiakövetelése elfogadhatatlan, ellentmond az európai folyamatoknak, és Románia „bantusztánolódásához” vezetne, ha megvalósulna. Holbrooke válaszában kifejtette, hogy az USA rég ellenzi a kollektív jogokat, autonómiákat. Iliescu azzal fejezte be eszmefuttatását, hogy ha összehasonlítják a romániai magyarok, és a magyarországi románok jogait, utóbbiak hátrányban vannak. Holbrooke a NATO-tagság érdekében kétoldalú megegyezést sürgetett.
11. [Jelentés a Nukleáris Nonprolifерáció Csoport 20. üléséről, 1996. 10. 24.](#)
A szervezet elnöke, John Simpson beszámol az előző hat év témába vágó eseményeiről, regionális és szervezeti témákról, tervekről. Országaink építő jellegű vonatkozó politikája van megemlítve.
12. [Memorandum Roman Herzog német és Clinton amerikai elnökök megbeszéléséről, 1997. 07. 24.](#)
A Clinton Könyvtár és Múzeumban fellelhető dokumentum az USA külügyminisztériumának készült. Bill Clinton elnök kifejtette, hogy míg Lengyelország, Csehország és Magyarország NATO-meghívása jó ötlet volt, ezekben az államokban nagy a lelkesedés a szabadságért, addig a gazdaságilag

elmaradott helyzetben lévő Romániát még nem vehetik fel, nem tudná fizetni a tagságból eredő kötelességeit. Clinton felkérte Herzogot, látogasson Romániába, hogy ezzel is támogassa nyugati integrációját.

13. [KGB elhárítás 1971-ben, 1997. 07.](#)

A Mitrokhin Archívum 1990 előtt íródott anyagában bemutatják és értékelik az egykori KGB turistákkal való elhárító munkáját, kiemelve, hogy óvatosan kell nyilatkozni a szovjet állampolgároknak országainkban.

14. [15. 16. 17. 18. 19. 20. Vassilev iratok](#)

Alexander Vassilev történész orosz archívumokban folytatott kutatásainak hat jegyzőkönyve a hidegháborús korszakról, amelyekben országaink is meg vannak említve főleg politikatörténeti szempontból.

A CIA HONLAPJÁN FELLEHETŐ 1990 UTÁNI, MAGYARORSZÁG ÉS ROMÁNIA TÉMÁJÚ ANYAGOK

Az ebben a csoportban listázott dokumentumokat többségében a bukaresti USA nagykövetség CIA-illetékesei küldték. 1948-tól napjainkig mintegy kétezerhétszáz olyan titkosítás alól feloldott dokumentum érhető el, amelyben Magyarország és Románia is szerepel. [1990 utáni dátumozással](#) tizenhét dokumentum vizsgálható. Utóbbiakat az alábbiakban foglalom össze:

1. [Treaty Action 1990. június–július](#)

A magyarra nehezen lefordítható műfaj alacsony titkosítású kormányzati háttéranyag, amelyben a nemzetközi szervezetek havi tevékenységét összegzik tárgyszerűen, napjaink olvasói számára kevés hírértékkel.

2. [A kelet-európai haderőreformok buktatói, 1990. 09. 18.](#)

A csehszlovák Respekt lap cikke alapján a jelentés sorra veszi a volt szocialista államok haderőreformját. Magyarország nagyon helyesen nyugati cégekhez fordul, de a csehszlovák légierő félő, hogy a románok szintjére süllyed.

3. [National Intelligence Daily, 1990. június 25.](#)

A globális sajtószemlében és elemzésben országaink atomenergia-ipara van megemlítve, hangsúlyozva az orosz technológiának való kitettségünket.

4. [Sajtóválogatás, 1991. 01. 23.](#)

Kelet-európai sajtószemle. Magyar vonatkozásban kiemelt figyelmet kap Szőcs Géza RMDSZ-vezető Magyar Hírlapban megjelent nyilatkozata a romániai magyarok jogköveteléséről. Feltűnő, hogy a szemlézett román sajtó kizárólag kormánypárti médiából van, fő téma a román hadsereg demokratizálása.

5. [Peter Maas interjú, 1991. 02. 25.](#)
Az újságíró geopolitikai eszme-futtatása, USA-kritikus, gyenge információs értékkel.
6. [Monitor training, 1993. 01. 27.](#)
Konzuli ügyek, semmi kiemelendő.
7. [Harcoló erők Jugoszláviában, 1993. 07. 01.](#)
Az eredetileg titkos minősítésű elemzés a National Security Estimate (Nemzeti Biztonsági Kockázatbecslés) rendszeresen megjelenő típushoz tartozik. A megítélésem szerint gyenge minőségű és felületes helyzetleírás után röviden felsorolja a szerb, horvát és bosnyák katonai képességeket, de nem fogalmazza meg a felek stratégiai céljait. Jelzi a leendő valószínűsíthető katonai cselekményeket, a várható boszniai horvát offenzívára összpontosítva, amelynek nem jósl jelentős sikert (ez így is történt). Az elemzés szerint a Nyugat csak egy nagy katonai beavatkozással tudna békét kikényszeríteni – de ezt is veszélyezteti az erős boszniai szerb hadsereg. Országaink csak szomszédként, mellékesen vannak megemlítve.
8. [Román honvédelmi miniszter: problémák itthon, barátokat keresnek külföldön, 1994. 06. 13.](#)
Gheorghe Tinca honvédelmi miniszter a CIA bukaresti illetékesével való beszélgetés során felvázolta a fő kihívásokat: nehezményezi a honvédelmi költségvetés csökkentését, NATO-közeledést akar, javítani szándékozik a kapcsolatokat Oroszországgal és Ukrajnával. Regionális biztonságkockázatnövekedést jelentene, ha Magyarországot hamarabb vennék fel a NATO-ba, mint Romániát. Románia NATO-tagságra való felkészülésében lengyel és francia kormányzati segítséget kap. A miniszter közléseit követő CIA-értékelés szerint Románia nem képes gazdaságilag megfelelni a NATO-tagságnak, a román parlament elutasította a NATO Békepartnerség (*Partnership for Peace*) költségvetését, Bukarest elszigeteltnek érzi magát, ezért közeledik Kijevhez és Moszkvához. Bukarest kényszerítve érzi magát Moszkvával tárgyalni, miután Bosznia-Hercegovinába orosz békefenntartók érkeztek. Bukarest betartotta a nyugati szankciókat Jugoszlávia ellen, elveszítve egy hagyományos szövetségest, Belgrádot – írja a CIA elemzője.
9. [Románia oldja elszigetelődését, biztonságát keresi, 1994. 07. 07.](#)
A bukaresti CIA-illetékes jelentésében összefoglalja Románia 1994-es kül- és biztonságpolitikáját, idézve Ion Iliescu elnök vélhetően magánbeszélgetésen elhangzott érveit. A CIA szerint Románia a biztonság szigetének tekinti magát a Balkánon, fő regionális riválisa és fő veszélyforrása Magyarország. Bukarest bizalmatlan Budapest erdélyi nemzetpolitikája miatt. A kétoldalú barátsági szerződés elakadt, mert Románia garanciákat akar a határok megváltoztatása

ellen. A román–magyar katonai kapcsolatok jók, és a magyar szocialisták választási győzelme 1994 májusában utat nyithat az együttműködés javításához. A román és magyar exkommunista vezetők Dél-Magyarországon találkoztak a magyarországi választások előtt, a magyar fél jelezte, hogy nem lesz konfrontatív nemzetpolitikája. Bukarest tart Németország Balkánpolitikájától, Jugoszlávia erőszakos felbomlása kijózanította Bukarestet a saját etnikai problémáival kapcsolatban. A románok emlékeznek az Észak-Erdély elszakításában magyaroknak adott német segítségre – ugyanakkor leírják Magyarországot mint katonai fenyegetést. A Jugoszlávia elleni szankciókat Bukarest betartotta, és a Nyugattal való kapcsolatok erősítésére használta. Az orosz hatalom moldovai jelenléte román felfogásban a szerbeknek adott orosz segítséget is erősíti, Moszkva újból imperialista lett. Bukarest prioritása a nyugati integráció, és a regionális stabilitás erősítése, de Iliescu szerint Magyarország Romániánál korábbi NATO-tagfelvétele destabilizálja a régiót.

10. [1970-es évekbeli CIA-jelentések kiadása, 1998. augusztus](#)

11. [CIA-jelentések a hidegháborúból](#)

12. [Jelentés a hidegháború idejéből](#)

13. [Jelentés az iraki háborúból](#)

14. [Jelentés Csehszlovákiából Dubcek idejéből](#)

A fenti, 1990 előtti CIA-jelentések hidegháborús napi témákat taglalnak országaink esetében: ipari, mezőgazdasági eredmények, értesülések a SZER hallgatottságáról, egyház-állam viszonya, a kommunista pártok ideológiai üzenetei stb.

15. [Intézkedések Slobodan Milosevics ellen, 2000. 09. 26.](#) A CIA Nemzetközi Témák Osztályának jelentése további szankciókat javasol Jugoszlávia ellen, és jelzi, hogy országaink az EU-integráció miatt erre hajlandóak is lesznek. A határok viszont könnyen átjárhatók, Magyarországról üzemanyag érkezik; román cégek aktívak Szerbiában.

16. [CIA-évfordulós díszbeszéd, 2001. 08. 24.](#)

A CIA technikai támogató szolgálatának ötvenedik évfordulójára elmondott vezetői köszöntő, amelyben felsorolja partnerként országainkat is.

17. [Galileo-díj kiosztása, 2004. 01. 01.](#)

A CIA igazgatója az innovációs témákban meghirdetett belső pályázat eredményeit ismerteti, nemzetközi együttműködések kapcsán említ minket.

A MAGYAR–ROMÁN KAPCSOLATOK AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK VIZSGÁLT DOKUMENTUMAIBAN

A fent idézett dokumentumok, bár csak szórványos betekintést adnak a magyar–román kapcsolatokról való amerikai szempontokról, mégis néhány nyilvánosságban elterjedt tévhitet meg lehet kérdőjelezni általuk. Ezeket sorolnám fel alább, a W1-20 a Wilson Center, a C1-17 a CIA dokumentumait jelöli.

MENNYIRE MEGLEPŐ A TITKOSÍTÁS ALÓL FELOLDOTT CIA-DOKUMENTUMOK TARTALMA?

A vizsgált dokumentumok több év távlatában inkább csak megerősítik a nyilvánosságban is megjelent információkat a román–magyar kapcsolatokról (etnikai feszültségek, a honvédelmi tárcák jó viszonya, euroatlanti integráció kapcsolatokat javító ereje, jó gazdasági kapcsolatok). Hiányoznak tehát a CIA-iratokból az „összeesküvések, titkos diplomácia”, és ez is érdekes tanulság az összeesküvés elméletkével, konteókkal terhelt korunkban. Nem mondanám tehát, hogy az iratok meglepőek, inkább tanulságosak, ahogy az is, hogy az ott leírt nézetek még most is jelen vannak, annak ellenére, hogy már akkor sem nem fedték teljesen a valóságot (W8, C8, C9), például az, hogy Magyarország veszélyeztette Romániát.

VALÓBAN MAGYARORSZÁG VOLT A FŐ VESZÉLYFORRÁS ROMÁNIA SZÁMÁRA?

A W8, C8, C9 táviratokban a román források kijelentik, hogy Magyarország Erdélyre áhítozik, a magyar nacionalisták a nácikra emlékeztetnek, vagy például azt, hogy a románoknál korábban elnyert NATO-tagságunk destabilizálja a régiót. Ezt a román álláspontot több nyilvánossá tett CIA-dokumentum is rögzíti, így egy, a 90-es évek közepén tisztségben lévő román honvédelmi miniszter és Ion Iliescu elnök is elpanaszolja a „magyar veszélyt” Washingtonnak. Ha viszont tüzetesebben megvizsgáljuk a szövegeket (pl. C9) kiderül, hogy a román kormányzatok úgy érezték, országuk barátságtalan államok gyűrűjében helyezkedik el „bekerítve”, a 2004-es NATO-tagságig komolyan aggódott szomszédjai miatt, vagyis Szerbia, Ukrajna, Moldova, Bulgária miatt egyaránt, nem csupán miattunk. Ennek fényében úgy is értelmezhetjük az 1990 és a 2004-es NATO-tagfelvétel közötti román külpolitikát, hogy a nemzetközi elszigeteltség miatti frusztráció, a gazdasági-társadalmi elmaradottság túlnagyította az ellenségképüket, beleértve a „magyarveszélyt” is. Érdeemes lenne tehát regionális összefüggésben, pragmatikusan vizsgálnunk a kétoldalú kapcsolatainkat, mintsem valami ősellenségképet perpetuáljunk, ahogy teszi ezt a média egy része.

IGAZ-E, HOGY ROMÁNIA FONTOSABB VOLT WASHINGTON SZÁMÁRA, MINT MAGYARORSZÁG?

Beszédek a számok. A CIA honlapján 1948–2020 között megjelent, minősítés alól feloldott dokumentumok közül [22 625 foglalkozik Magyarországgal](#), és [6272 Romániával](#). A hidegháború idején a romániainál nagyobb érdeklődést Magyarország iránt az 56-os forradalom, a kádári reformpolitika és a jelentősebb amerikai magyar emigráció is táplálhatta. Az amerikai dokumentumok inkább a magyar belpolitikára összpontosítottak. Ugyanakkor globális összefüggésekben, például fegyverexport ügyekben többet szerepel Románia. Az amerikai kultúrához Közép-Európa (Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Magyarország) közelebb állt, mint a zűrös, ismeretlen Balkán. Ez ugyan változott Románia javára 2000 után a biztonságpolitikában, de például az amerikai befektetések még mindig gyengék szomszédunkban. Az iratokból kitűnik, hogy 1945–1990 között térségünkben az amerikai fő érdek a szocialista tábor egységének bomlasztása, gyengítése volt. Az 1990-es években Románia elszigetelődött a Nyugattól, amelyben a belpolitika (bányászjárások, korrump politika és hibás privatizálás) és Iliescu elnök kormányzatainak kiemelt orosz kapcsolatai is szerepet játszottak. Washington érdeke tehát az volt, hogy az orosz befolyást csökkentse, akár helyi nacionalizmusok táplálásával, akár a régió állami vezetőinek megkörnyékezésével. Így például az USA elérte azt, hogy Románia fegyvert szállítson pl. Irakba, és többek között a Romániában tanult külföldi diákok segítségével információkat szerezzen az amerikai globális érdekek támogatására. Térségünkben az USA-nak még mindig elsősorban biztonságpolitikai érdekei vannak; a NATO-tagságunk óta előtérbe került országaink biztonságpolitikai együttműködése, az orosz befolyás közös blokkolása, a Balkán pacifikálása, az Amerika-barát energia- és gazdaságpolitika felkarolása. Ilyen értelemben az USA-nak kettős célja van a magyar–román kapcsolatokban: a román nacionalizmust használva blokkolni Oroszországot, és a térség NATO-tagállamainak összefogását erősíteni Moszkva, valamint kisebb mértékben a renitens Berlin és Párizs ellen.

IGAZ-E, HOGY AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK NÖVELTE GAZDASÁGI, POLITIKAI BEFOLYÁSÁT TÉRSÉGÜNKBEN?

Az idézett dokumentumokban országaink majd kivétel nélkül csak biztonságpolitikai összefüggésben jelennek meg, az energiapolitikai témák (W4 – atomerőművek, orosz energiatüggés) is inkább biztonsági kérdésként szerepelnek. Sajnos nem a gazdasági, tudományos együttműködésnek van elsőbbsége, ami az USA és térségünk alacsony kereskedelmi kapcsolataiban is tükröződik. Az amerikaiak fő érdeklődése Oroszország megjelenésének feltárása és blokkolása körül mozog. Egyik magyar vonatkozású román aggodalom sem jött be 1990 óta, mégis az USA – ha nem is hiszi el – komolyan veszi őket a mai napig. Ennek oka is benne van az

idézett CIA-jelentésben, amely minden bizonnyal egy Bukarestben diplomataként dolgozó CIA-ügynök tollából születhetett. A C9 sz. idézett jelentés megjegyzi, hogy a román vezetőség aggódik Oroszország térségbeli, pontosabban moldovai és szerbiai politikája miatt. Ez a fő oka szerintem, hogy Washington figyelmet fordít a magyarok elleni eltúlzott aggodalmakra. Vagyis, ha Bukarest oroszellenes, akkor lehet túlzottan nacionalista is, mert utóbbi csak erősíti a Moszkvával szembeni ellenállást. Meglátásom szerint ez az egyszerű képlet újból alkalmazható 2022-ben, az ukrajnai háború viszonylatában.

IGAZ-E, HOGY A CIA KITŰNŐ INFORMÁCIÓKKAL RENDELKEZETT?

A vizsgált kisszámú iratból nem lehet messzemenő következtetést levonni, de feltűnő, hogy gyenge minőségű háttéranyagok is szerepelnek (C4, C5, C7). Úgy tűnik, hogy a CIA inkább az operatív (pl. délszláv katonai műveletek) témákban volt kitűnő az 1990-es években. A bukaresti amerikai nagykövetség sajtószemléi majd kivétel nélkül román kormánylapokból merítettek, és kerülték a kritikus, ellenzéki médiát. Joggal lehet feltételezni, hogy az amerikai nagykövetség sajtóattasé irodáinak helyi román alkalmazottai nem csak az USA-nak, hanem a román kormánynak is dolgoztak. 1998–2002 között a magyar nagykövetség sajtóattaséja voltam Bukarestben, többször meglátogattam amerikai kollégámat, láttam az irodáját a román állampolgár alkalmazottakkal. Feltételezésemet alátámasztja, hogy az 1990-es években erős bizalmatlanság volt a román és az amerikai titkosszolgálatok között. Az USA úgy vélte, hogy Bukarest túl jó viszonyt ápol Oroszországgal, a rossz gazdasági-társadalmi helyzet is bizonytalanná teszi az országot, míg Bukarest azért aggódott, hogy a Nyugat jugoszláviai, magyarországi és moldovai politikája széparatista-etnikai feszültségeket gerjeszt, és fokozatosan elszigetelődik.

Az amerikaiak kiderítették, hogy [Virgil Măgureanu](#), a román titkosszolgálat 1990–1997 közötti vezetője [titokban többször](#) is találkozott az 1990-es években Jevgenyij Primakov orosz titkosszolgálati vezetővel. A CIA 1990–92 közötti [bukaresti rezidenséről](#), [Harold James Nicholsonról](#) pedig 1994-ben kiderült, hogy [kettős ügynök](#) volt, és az oroszoknak is dolgozott. Ez utóbbi események is rontották a felek közötti bizalmat, és ez befolyásolhatta a magyar kapcsolatokat is, amennyiben az USA komolyabb kétségekkel fogadta Bukarest véleményét a magyarokról (Holbrooke külügyminiszter-helyettes megjegyezte Iliescu elnöknek, hogy a román narratívától eltérő budapesti véleményre vár a romániai magyar kisebbség ügyében).

Érdekes adalék a témánkhoz, hogy a betegesen magyarellenes Măgureanu kémfőnök és az amerikai CIA-rezidens Nicholson idején futott fel a romániai csempészség, így a Jugoszláviába való olajcsempészség is. Utóbbihoz Románia és Jugoszlávia között, Zsombolya térségében titkos földalatti csővezeték is építettek a csempészek, az akkori román sajtó szerint román és amerikai kormányzati tudomással. Az amerikaiaknak nem volt érdekük, hogy teljesen megfojtsák Belgrádot,

ezért tolerálhatták a csempészt. Ehhez képest az akkori magyarországi olajcsempészek amatőrök voltak. Măgureanu és Nicholson ügyei egy eddig kevésbé feltárt irányba mutatnak: a csempészés/szervezett bűnözés, a nemzetközi kémkedés, az orosz befolyás kétoldalú kapcsolatainkra gyakorolt hatására.

IGAZ-E, HOGY AZ EUROATLANTI SZÖVETSÉG TAGJAINAK FELADATVÁLTOZÁSA ZAJLIK?

Kiolvasható egyfajta igyekezet, hogy az USA Németországot és Franciaországot bízta térségünk nyugati érdekeknek megfelelő biztosítása érdekében (W7, W8 – Holbrooke kéri a német vezetőket, hogy látogassanak Romániába). Ez a németeket és franciákat bátorító amerikai politika 2022-ben is jelen van, most már nem annyira az euroatlanti integráció elősegítése érdekében, hanem az oroszellenes fellépés sürgetéséért. Mindez azt is jelenti, hogy az orosz befolyás elleni politika jó részét az Egyesült Államok fokozatosan átadná európai szövetségeseinknek. Ezt a folyamatot a 2022-es ukrajnai háború alakíthatja, mert az USA egyre inkább a Csendes-óceán térségében van lekötve. Elgondolkodtató, milyen erőteljesen megmaradt az elmúlt évtizedekben térségünk geopolitikai lényege, azaz, hogy egyfajta ütközőzóna vagyunk Nyugat és Kelet között Washington szemében, és ami változott, az inkább csak a nyugati politikai eszközkészlet – vagyis Washington oroszellenes tevékenységének európai szövetségesek felé való kiszélesítése. Ugyanakkor a világpolitikában zajló események már túlmutatnak az egyszerű nyugati politikatechnikai változáson, erről lejjebb, az értékelésben írok.

ÉRTÉKELÉS

A CIA és a Wilson Center irataiban 1990–2015 között megjelenő román politika inkább a XIX. századi európai hatalmi egyensúlykeresésre emlékeztet, a hagyományos, kulisszák mögötti egyezkedésekre alapszik, etnocentrikus szemléletű, területszerzésre/megtartásra összpontosít, ami az összekapcsolt világmentalitású korunkban meghaladott lehet. Kétoldalú kapcsolatainkat nem annyira a jelenkor gazdasági kihívásai alakítják, hanem az elmúlt száz év történelempercepciója.

1945 után a román politika számára Jugoszlávia és Magyarország voltak a regionális vetélytársak, Ceaușescu irigyelte Josip Broz Tito vezető szerepét az el nem kötelezett államok körében, a magyarellenesség pedig a román nemzeti egységet, a törekenynek hitt román társadalom homogenizálását szolgálta. Jugoszlávia felbomlott, maradt Magyarország, többek között ezért is nagy a figyelem irántunk. A hagyományos román politikai kultúra középpontjában az állt az elmúlt százötven évben, hogy az éppen aktuális vezető nagyhatalom legjobb

regionális partnere legyen Románia, mert akkor Bukarest érveit fogadja el inkább a nagy testvér. Emellett a nagyhatalombarát biztonságpolitika hozadékaként román érdekek kerülnek előtérbe a regionális infrastruktúra, energia- és hadiipar területén is. Ezt a hagyományos politikát megítélésem szerint Románia nehezen tudja töretlenül folytatni a jelenben, mert az állam hatékonyságához már komolyabb belső reformok szükségesek, pl. az adminisztráció, az oktatás, az egészségügy, a digitális gazdaság meghonosításában. Kétoldalú kapcsolataink jövője tehát már fokozottabban függ attól, hogy mennyire sikeres a román reformfolyamat.

A román reformokat vizsgálva ugyanakkor összetett jelenségnek vagyunk tanúi. A mostani járvány és az ukrajnai háború okozta válságból való kilábalás során Románia leginkább a hagyományos közép-európai partnerekkel (V4, Ausztria, Németország, Olaszország) tudná felfuttatni gazdasági kapcsolatait, valamint a kevésbé távoli országokkal. Ha például nem építenek infrastruktúrát a V4 felé, vagy nem diverzifikálják energiapolitikájukat – akkor ez olyan elszigeteltséget okozhat Románia számára, mint 1990–2007 között volt tapasztalható. Ezen segíthetnek az EU újjáépítési segélyei és a jelenlegi széles konszenzuson nyugvó román kormányzati politika. Első látásra tehát Románia boldogulásának és ezzel összefüggésben a román–magyar kapcsolatok javulásának jó esélyei vannak. Véleményem szerint ennek eléréséhez a történelemalapú ítélkezéseket előtérbe helyező politikai elitek mentalitásának is változnia kell, ami nem mehet gyorsan.

Számomra az amerikai kormányzati iratok fő tanulsága, hogy kétoldalú kapcsolataink a közismertnél jóval erősebben ki voltak téve a nagyhatalmi vetélkedésnek és a regionális biztonságpolitikának. Vajon jelenlegi kapcsolataink megfelelnek-e az előttünk álló kihívásoknak?

A világpolitika egyre gyorsabban változik, úgy tűnik új világrend van kibontakozóban. Ennek fő jele az Iránnal és Ukrajnával kapcsolatos nemzetközi politika, amelyek [új típusú hatalmi viszonyokat hozhatnak létre](#). A Kínával lefoglalt Egyesült Államok 2022-ben tárgyalásokat folytatott Iránnal, amelyek egy új atomkutatás és a kapcsolatok minimális szinten való rendezését szolgálnák. Ezt viszont Izrael, Marokkó, Bahrein, az Egyesült Arab Emírségek, Szaúd-Arábia és Egyiptom [nehezményezi](#) – kevés eredménnyel. Ugyancsak a napokban fogalmazódtak meg az ukrajnai háború tűzszünetének feltételei, amennyiben Kijev elfogadta a semleges státuszt. Az ukrán hatalmi kemény mag, a titkosszolgálatok viszont a Nyugattal fognak együttműködni, és nem Oroszországgal, így a semlegesítés csak legfeljebb akkor képzelhető el, ha Ukrajna hadiipari partnere kevésbé a NATO lesz, mint Kína vagy például Svédország. Az utóbbi hetek háborús eseményei miatt egyelőre nehéz bizalmat feltételezni Kijev részéről Kína és Európa irányába. Ukrajna egyfajta szürke zónába kerülhet, amelyben álsemlges lesz, és ahol Törökország fontos szerepet fog játszani.

Változóban van tehát a nyugati hatalmak viszonya a globális konfliktusokhoz. Irán az USA segítségével és térsége ellenében stabilizálódna, míg Ukrajna számára Oroszország és a Nyugat nem tud valós biztonsági garanciát, semlegességet

nyújtani, ezt egy harmadik fél segítségével lehetne elérni. Törökország nem érdekelt egy erős Oroszországban, és nem lehet tudni mit akar az ukrajnai és balkáni játszmákban. Mindezen folyamatok az összetettebb, belső ellentmondásokkal erősebben terhelt világrend alakulását jelzik. Számunkra kedvezőtlen, hogy várhatóan egy hosszú gazdasági, biztonsági zűrzavarra kell felkészülnünk. A román–magyar kapcsolatok eddigi regionális vetélkedésen és nemzetpolitikai ellentétén alapuló paradigmája minden bizonnyal felülvizsgálatra szorul.